

УДК 371.143:811.111(07)

Петро Грабовий,
кандидат філологічних наук, доцент кафедри
англійської мови та методики її викладання
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ КОРПУСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті розглянуто дидактичні можливості такого актуального напрямку сучасного мовознавства, як корпусна лінгвістика. Обґрунтовано використання ресурсів корпусної лінгвістики в процесі підготовки фахівця з англійської мови. Продемонстровано можливості застосування Інтернет-корпусів англійської мови в навчальному процесі та в організації студентської наукової діяльності.

Ключові слова: англійська мова, корпус текстів, корпусна лінгвістика, підготовка фахівця-філолога.

В статье рассмотрены дидактические возможности такого актуального направления современного языкознания, как корпусная лингвистика. Обосновано использование ресурсов корпусной лингвистики в процессе подготовки специалистов в области английского языка. Продемонстрированы возможности использования интернет корпусов английского языка в учебном процессе и организации студенческой научной деятельности.

Ключевые слова: английский язык, корпус текстов, корпусная лингвистика, подготовка специалиста-филолога.

The article is dedicated to deductive opportunities of such a prospective branch of language studies, as Corpus Linguistics. The author analyses the methodological groundings of using corpora in professional linguists' training. The paper reveals the opportunities of the English language Internet corpora implications for language teaching and in the field of students' linguistic research.

Key words: the English language, corpora, corpus linguistics, professional linguists' training.

Підготовка фахівців-філологів у сучасних умовах націлена формування висококваліфікованих спеціалістів, які мають ґрунтовні знання з предмета та здатні до власного творчого пошуку. Вимоги сьогодення передбачають використання нових підходів як до організаційних форм навчального процесу, так і до його змістового

наповнення. Останні десятиріччя в навчальному процесі все частіше акценти ставляться на використання поряд з традиційними інноваційних форм та методів навчання, зокрема тих, які передбачають використання комп'ютерних технологій та Інтернет-ресурсів [2, с. 103]. З огляду на сказане, актуальним є залучення ресурсів корпусної лінгвістики до процесу підготовки фахівця з іноземної мови.

Як відомо, корпусна лінгвістика є галуззю прикладного мовознавства, яка займається формуванням комп'ютерних корпусів текстів у різних мовах і спрямована на максимально об'єктивний аналіз мовних явищ в умовах реальної живої комунікації [4, с. 667]. Сучасна корпусна лінгвістика є потужним джерелом накопичення мовного матеріалу, що, у свою чергу, має вагоме значення, як власне для теоретичних напрямів лінгвістики, так і для її прикладних аспектів, зокрема методики навчання іноземних мов. Таким чином, актуальним виявляється вивчення можливостей використання ресурсів корпусної лінгвістики не лише у процесі здійснення лінгвістичних досліджень, але й для реалізації дидактичних цілей.

Перспективи застосування іншомовних корпусів у процесі навчання іноземних мов були предметом розгляду ряду лінгвістів та педагогів. Означений напрям найбільш активно розвивається за кордоном, зокрема російські дослідники звертають увагу на значні перспективи використання корпусів мови в процесі викладання іноземних мов [5, с. 63]. Значні напрацювання, які стосуються особливостей використання корпусної лінгвістики мають західні спеціалісти з викладання англійської мови як іноземної (А. О'Кіфі, М. МакКарті, Р. Картер та ін.). Останнім часом українські педагоги та лінгвісти теж акцентують увагу на доцільності застосування надбань корпусної лінгвістики в процесі викладання мовних дисциплін (С. Бук [1], Л. Кунич [3]). Однак, в Україні фактично не має праць, присвячених застосуванню надбань корпусної лінгвістики при підготовці спеціалістів з англійської мови у вищих навчальних закладах.

Мета статті – обґрунтувати доцільність використання корпусів англійської мови в процесі підготовки фахівців-філологів та окреслити можливі шляхи дидактичного застосування корпусних ресурсів у вищому навчальному закладі.

Головним поняттям корпусної лінгвістики є корпус мовленнєвої реалізації мови, що кваліфікується як сформована за певними вимогами вибірка мовленнєвого матеріалу, який може використовуватися для опису й дослідження мови як системи [4, с. 668]. Серед переваг корпусної лінгвістики дослідники називають його здатність наводити мовний матеріал у його реальному оточенні, що, у свою чергу, дозволяє досліджувати лексичну і граматичну структуру мови, а також неперервні процеси мовних змін, що відбуваються в мові впродовж того чи іншого періоду [7, с. 36].

Дослідники також наголошують на таких позитивних сторонах використання корпусної лінгвістики, як автентичність мовного матеріалу та репрезентативність [8, с. 21]. Зважаючи на різноманітність сучасних корпусів, однією із основних позитивних рис є те, що для побудови більшості широковідомих корпусів англійської мови використовуються зразки мовного матеріалу, дібрані не лише з художньої літератури, але й писемних та усних інших джерел. Крім того, вагомим є й той факт, що корпусна лінгвістика більшою мірою незалежна від таких суб'єктивних чинників, як мовна інтуїція, власне бачення, відтворюючи більш-менш об'єктивну картину дистрибуції тієї чи іншої лексичної чи граматичної одиниці [10, с. 333]. Таким чином корпус мови узагальнює досвід мовленнєвої діяльності тієї чи іншої лінгвостільноти.

Звичайно, серед існуючого різноманіття сучасних методик та технологій навчання іноземних мов використання ресурсів корпусної лінгвістики в процесі підготовки фахівця-філолога знаходиться на початковому етапі. Серед причин такого стану речей можна назвати, зокрема те, що існують більш розроблені методи, які базуються на вже підготовлених комплексах, забезпечених як автентичними аудіо та відеоматеріалами, так і методичними розробками щодо їхнього використання. Однак, впровадження до навчального процесу використання ресурсів корпусної лінгвістики виходить за межі традиційного розуміння навчання іноземної мови та передбачає досягнення якісно нового рівня підготовки вчителя чи викладача за напрямом підготовки «Філологія».

Зважаючи на обмеження обсягу статті зупинимося лише на декількох корпусах англійської мови для демонстрації можливостей їхнього використання в навчальному процесі. Міжнародний корпус англійської мови (*The International Corpus of English*) [9], започаткований у 1990 році, передбачає накопичення мовного матеріалу, який репрезентує різні регіональні варіанти англійської мови. Перевагою названого корпусу є те, що він репрезентує крім масиву матеріалу письмового мовлення також зразки усної комунікації, що розширює його дидактичні можливості. Перспективним є використання означеного ресурсу у викладанні таких дисциплін, як «Англійська діалектологія», «Практична фонетика», «Лексикологія». Умовним недоліком названого ресурсу можна вважати його малодоступність, оскільки його використання передбачає оплату, яка часто завелика як для вітчизняних навчальних закладів, так і для українських студентів.

Одним з найбільш вагомих ресурсів корпусної лінгвістики є сайт університету Бригам Янг (Brigham Young University), який містить Корпус американського варіанта англійської мови (*Corpus of contemporary American English*) [6] та ряд інших корпусних ресурсів (Історичний корпус американського варіанта англійської мови, Британський національний корпус англійської мови, Корпус канадського варіанта англійської мови та

ін.). На сьогодні означений сайт – один з найбільших корпусних ресурсів, доступних для вільного використання. Це відкриває широкі можливості його застосування в навчальному процесі, оскільки кожен студент може вільно використовувати названий ресурс як у стінах університету, виконуючи завдання під час лабораторних чи практичних занять, так і за межами навчального закладу, готуючи домашнє завдання чи ІНДЗ. За свідченням авторів сайту щомісячна відвідуваність ресурсу перевищує десятки тисяч користувачів. Корпус містить тексти загальним обсягом 450 мільйонів слів, які рівномірно репрезентовані текстами усного мовлення, художньої літератури, газетних статей та наукових публікацій. Щорічно корпус поновлюється текстами загальним обсягом 20 мільйонів слів.

Інтерфейс сайту дозволяє здійснювати пошук того чи іншого слова або фрази, леми, частини мови або ж комбінувати наведені параметри пошуку. Крім того, ресурс дає можливість здійснювати пошук лексичних одиниць разом із оточенням, що допомагає зрозуміти контекстуальне значення тієї чи іншої мовної одиниці та специфіку її функціонування в мовленні (рис. 1).

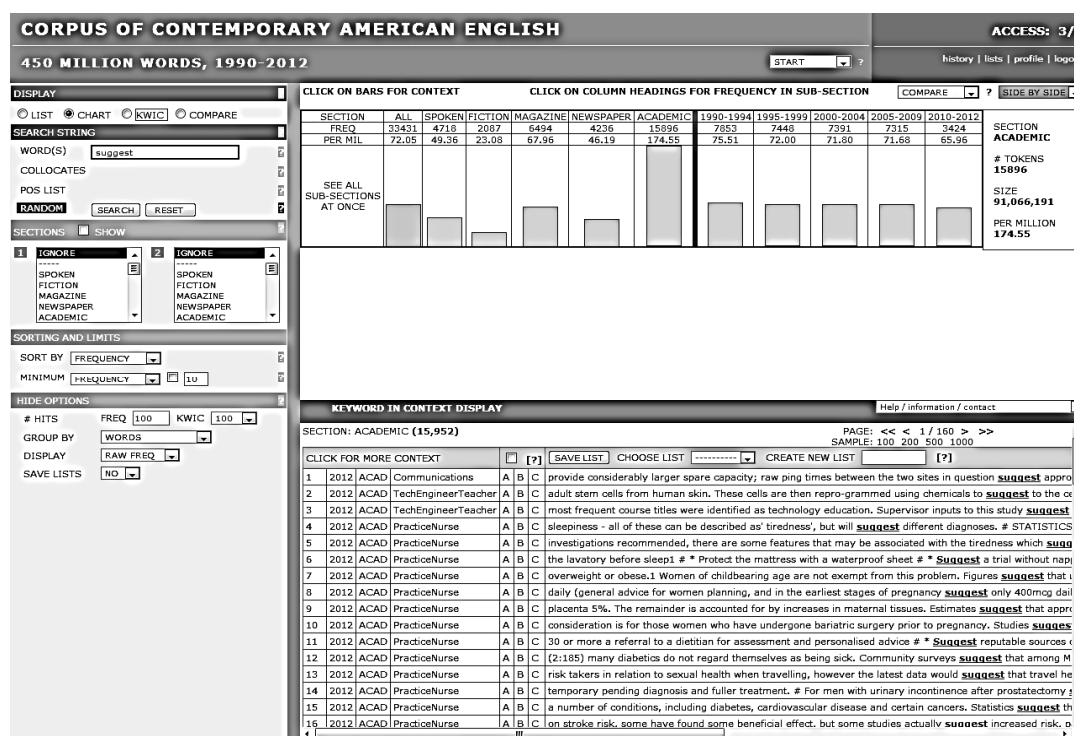

Рис. 1. Інтерфейс Корпусу американського варіанта англійської мови
<http://corpus.byu.edu/coca/>

Результати пошуку лексем, фразем, граматичних конструкцій сортується за частотністю відповідно до таких налаштувань:

– за типом тексту: порівняння писемного та усного мовлення, зокрема, використання тієї чи іншої мовної одиниці в художній літературі,

журналах та публіцистиці, наукових текстах, з подальшим поділом за специфікою, наприклад, спортивні журнали, кіносценарії тощо;

– за часовими параметрами, уможливаючи виявити частотність використання мовної одиниці за роками від 1990 до 2012 року.

Для процесу викладання англійської мови корисним є використання пошуку за семантичними параметрами. Наприклад, порівняння дистрибуції частково синонімічних лексем для виявлення семантичних відтінків значень. Завдяки використанню корпусу мови студенти мають можливість знаходити слова та вирази, притаманні тому чи іншому стилю та тематиці тексту, а також граматичні конструкції, які використовуються для реалізації тої чи іншої комунікативної функції. Такий підхід допомагає студенту оволодіти автентичними лексичними та граматичними конструкціями. У свою чергу, викладачі мають змогу створювати завдання, необхідні для досягнення дидактичних цілей, використовувати матеріали при укладанні підручників та посібників з англійської мови, забезпечуючи реалізацію принципів автентичності та частотності мовного матеріалу.

Шляхи використання ресурсів корпусної лінгвістики можемо умовно поділити на такі групи:

1. Використання в навчальному процесі при здійсненні власне іншомовної підготовки (навчання лексики, граматики, аудіювання, читання, письма тощо) та при підготовці навчально-методичних матеріалів, підручників, посібників з англійської мови, у лексикографічній практиці.

2. Використання при викладанні спеціалізованих предметів для формування професійних вмінь та навичок («Історія англійської мови», «Англійська діалектологія», «Лексикологія», «Стилістика», «Методи лінгвістичних досліджень» та ін.).

3. В організації дослідницької діяльності студентів (написання курсових та випускних кваліфікаційних робіт різних рівнів).

Наведемо деякі варіанти використання корпусу англійської мови в процесі іншомовної підготовки вчителя та викладача іноземної мови, зокрема при викладанні курсів «Практика усного та писемного мовлення», «Практична граматики», «Практичний курс англійської мови» та ін. як на молодшому, так і на старшому етапах навчання. Корпусні ресурси можуть бути застосовані для реалізації таких дидактичних цілей:

1. Навчання граматики: введення граматичного матеріалу, ілюстрація особливостей використання граматичних конструкцій безпосередньо в мовленні; розроблення завдань на корегування помилок, тестових завдань з граматики; вивчення специфіки використання граматичних конструкцій з огляду на соціокультурні характеристики мовців, вікові параметри, регіон проживання тощо; створення практичних завдань та вправ на

використання граматичних конструкцій.

2. Вивчення лексики: створення студентами власних словників, які ґрунтуються на результатах тематичного пошуку по корпусу зразків як усного, так і писемного мовлення; використання конкордансів слів відповідно до частотності їхнього вживання; виконання ІНДЗ та творчих проєктів, які стосуються особливостей функціонування тих чи інших лексичних одиниць; створення вправ націлених на розширення словникового запасу студентів тощо.

3. Навчання читання та розуміння автентичних текстів: використання тестів, розміщених в корпусі, для розвитку навичок загального розуміння тесту; визначення реалізації контекстуального значення слова; визначення тематики тексту та ін.

4. Навчання письма: використання корпусів та конкордансів як довідкового матеріалу при створенні власного письмового вилучування; засвоєння шаблонів писемного мовлення; розвиток навичок використання граматичних конструкцій та лексичних одиниць у різних типах та жанрах письма тощо.

Означений перелік, звичайно, не повний та наводить лише деякі з можливих шляхів застосування ресурсів корпусної лінгвістики в процесі викладання англійської мови як фаху у ВНЗ.

Таким чином, використання ресурсів корпусної лінгвістики дає змогу поглибити іншомовну компетенцію студентів факультетів іноземної філології, удосконалити спеціалізовану лінгвістичну підготовку, а також створити ефективні умови для організації науково-дослідної роботи студентів-лінгвістів та реалізації їхнього творчого потенціалу.

Перспективи дослідження полягають у подальшому аналізі дидактичних можливостей використання ресурсів корпусної лінгвістики, виробленні методичних рекомендацій застосування корпусів англійської мови в навчальному процесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бук С. Учнівські корпуси в методиці викладання іноземної мови / С. Бук // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : збірник наукових праць. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені І. Франка, 2007. – Випуск 2. – С. 19–23.
2. Грітченко І. Впровадження інтернет-технологій в освітній процес підготовки майбутнього вчителя іноземної мови / І. Грітченко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2011. – Випуск 39. – Частина 1. – С. 103–109.
3. Кунич Л. Інноваційні технології англійської мови у світлі ідей

- корпусної лінгвістики / Л. Кунич // Імідж сучасного педагога. – 2008. – № 9–10. – С. 93–95.
4. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями і проблеми : підручник / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
 5. Толстова Т. В. Корпусная лингвистика в обучении английскому языку делового общения / Т. В. Толстова // Вопросы прикладной лингвистики : сборник научных трудов. – М. : Российский университет дружбы народов, 2009. – С. 63–67.
 6. Corpus of contemporary American English [Electronic resource]. – URL : <http://corpus.byu.edu/coca>.
 7. Krajka J. Corpora and language teachers: from ready-made to teacher-made collections / J. Krajka // Computer resources for language learning. – 2007. – No. 1. – P. 36–55.
 8. O’Keeffe A. From corpus to classroom: language use and language teaching / Anne O’Keeffe, Michael McCarthy, Ronal Carter. – Cambridge : Cambridge University Press, 2007. – 315 p.
 9. The International Corpus of English [Electronic resource]. – Режим доступу : <http://ice-corpora.net/ice/index.htm>.
 10. The Routledge handbook of corpus linguistics / [editors] Anne O’Keeffe, Michael McCarthy. – Abingdon : Routledge, 2010. – 682 p.